

Langere levensduur zonder in te leveren

Het zou prettig zijn als zeugen langer meegaan, zonder dat de technische resultaten er onder lijden. Dat is niet eenvoudig te realiseren. Bedrijfscijfers geven aan dat het vervangingspercentage in de zeugenhouderij al jaren constant is. Varkens Innovatie Centrum Sterksel studeert op nieuwe mogelijkheden om de levensduur van zeugen te vergroten.

Een zeug kan met gemak twintig jaar oud worden. In de praktijk halen zeugen op vermeerderingsbedrijven die leeftijd bij lange na niet. Zeugen die acht worpen groot brengen, en daarmee een leeftijd van bijna vier jaar halen, kom je op een doorsnee vermeerderingsbedrijf al niet veel meer tegen. Het gemiddelde vervangingspercentage

op zeugenbedrijven ligt al tientallen jaren tussen de 40 en 45 procent. Dat betekent dat een gemiddelde zeug nauwelijks meer dan zes worpen heeft grootgebracht voor ze wordt afgevoerd. „Het vervangingspercentage is het gevolg van het selectiebeleid van zeugenhouders”, zegt Peter Loenen, woordvoerder van fok-

kerijorganisatie Topigs. „Dat maar weinig zeugen verder komen dan acht worpen, heeft er vooral mee te maken dat de vruchtbaarheid van zeugen een optimum kent.” De beste reproductieresultaten worden gehaald bij de worpen 3, 4 en 5. Vanaf de worpen 5 en 6 neemt het aantal doodgeboren biggen toe. Vanaf de achtste

Deense zeugenhouders bekappen zeugen

In Denemarken is bij vervanging van zeugen in bijna 60 procent kreupelheid de oorzaak. Om klauwproblemen voor te zijn, bekapt een groeiend aantal varkenshouders structureel de klauwen van de zeug. Een jaar geleden verscheen hier een artikel over in de landbouwwakbladen Vee & Gewas en Stal & Akker. Lees het gehele artikel terug op www.pigbusiness.nl

worp vermindert de uniformiteit van de geboren biggen. Daarmee neemt de kans op uitval toe. Dit wordt versterkt doordat oudere zeugen veelal minder zorgvuldig gaan liggen; met als gevolg meer doodliggers.

Een theoretische stelregel is dat een zeug wordt vervangen op het moment dat de verwachte productie lager is dan van een opfokzeug.

Veel variatie

Het gemiddelde vervangingspercentage is al jaren redelijk constant. De verschillen tussen bedrijven zijn erg groot. Het vervangingspercentage loopt uiteen van 30 tot 55 procent. Dit grote verschil is mogelijk verklaarbaar doordat teruglopende reproductieresultaten niet de enige reden zijn om een zeug door een jonge zeug te vervangen. Ook vruchtbaarheids- en gezondheidsproblemen spelen een rol bij de beslissing om een zeug uit te selecteren. Van vruchtbaarheidsproblemen is sprake als zeugen niet berig worden, niet drachtig worden of terugkomen. Van de gezondheidsproblemen zijn beenwerk, klauwen en uiergezondheid de meest voorkomende redenen voor afvoer van zeugen.

Het vervangen van een zeug door een opfokzeug kost geld. Aankoop van een opfokzeug van 210 dagen kost gemiddeld 242,50 euro terwijl een slachtzeug gemiddeld 155 euro opbrengt (bron: KWIN). Een verschil van 87,50 euro. Op een gemiddeld bedrijf zijn de totale toegerekende kosten 786 euro per zeug. 109 euro daarvan gaat op aan de aankoop van opfokzeugen. „Dat is bijna 14 procent van de toegerekende kosten. Als je in staat zou zijn om zeugen langer mee te laten gaan, is dat financieel al snel interessant”, concludeert Izak Vermeij. Hij is econoom en werkt als onderzoeker bij Wageningen UR Livestock Research in Lelystad.

Problemen aanpakken

Toch is simpelweg sturen op een lager vervangingspercentage niet de manier om meer over te houden. „Een bedrijf dat alleen maar de vervanging vermindert om het cijfer lager te krijgen, krijgt te maken met problemen doordat de technische resultaten onder druk komen te staan”, zegt Loenen van Topigs. „Belangrijker is het om de reden van vervanging te analyseren en te kijken hoe eventuele afwijkingen zijn aan te pakken om zo het vervangingspercentage te verlagen. Dat is van bedrijf tot bedrijf verschillend.”

Ook uit cijfers van de Kengetallenspiegel van Agrovision komt naar voren dat een lager vervangingspercentage niet zonder meer leidt tot een hoger saldo per zeug. (Zie tabel). In de tabel zijn zeugenbedrijven gerangschikt op grond van het percentage ingezette opfokzeugen. Dit hangt nauw samen met het percentage zeugen dat is vervangen. Uit de cijfers komt naar voren dat de groep bedrijven met het hoogste vervangingspercentage, gemiddeld 48 procent, het hoogste saldo per zeug scoort. „Waarom deze bedrijven per zeug meer overhouden, is niet goed verklaarbaar”, concludeert econoom Vermeij na bestudering van de cijfers. „Het is niet zo dat de groep zeugenhouders met het hoogste vervangingspercentage de meeste biggen per zeug produceert. Integendeel. De biggenproductie is hoger bij de bedrijven met het laagste vervangingspercentage. Het verschil in saldo per zeug ontstaat vooral doordat vermeerderaars die veel zeugen vervangen een hogere biggenprijs realiseren. Een correlatie tussen vervangingspercentage en biggenprijs lijkt onwaarschijnlijk. Mogelijk heeft het iets te maken

met verschil in bedrijfsgrootte tussen de groepen. Wellicht werken bedrijven met een hoog vervangingspercentage vaker met een meerwekensysteem waardoor ze grotere groepen biggen kunnen afleveren en een hogere biggenprijs ontvangen. Maar dat is allemaal speculeren”, aldus Vermeij.

Ruim opfokken

Tom van Bokhoven, specialist varkenshouderij bij voerleverancier Agrifirm, komt dagelijks bij zeugenhouders over de vloer. Zijn indruk is dat bij vermeerderaars die zelf vervangende zeugjes fokken, bijvoorbeeld via een rotatiekruising, het vervangingspercentage vaak hoger is dan bij vermeerderaars die dekrijpe gelten aankopen. „Vermeerderaars die gelten zelf aanfokken, rekenen daar meestal minder kosten aan toe dan de prijs van dekrijpe gelten. Ook zie je dat deze bedrijven vaak ruim opfokken. Daardoor zijn deze vermeerderaars sneller geneigd een zeug te vervangen door een opfokzeug. Ze vinden het jammer om een opfokzeug te laten slachten. Het gevolg is dat er meer zeugen moeten worden afgevoerd om het totale aantal zeugen niet te

Tabel: lager vervangingspercentage leidt niet tot een hoger saldo

Gemiddeld vervangingspercentage	Gemiddelde	1 tot 34%	35 to 40%	41 tot 45%	46 tot 52%	53 tot 64%
Aantal resultaten	319	63	55	69	67	61
Gemiddeld aanwezige zeugen	407,1	341,9	390,7	375,5	472,2	446,1
% Ingezette opfokzeugen	44	27	38	43	49	62
% uitval zeugen	41	34	38	42	45	48
Verkoopprijs/(opfok)zeug	163	161	165	164	166	159
Gem.aanw. Opfokzeugen	36,7	14,8	24	33,2	47,9	64,2
Gem.aanw. Vleesvarkens	4,9	3,4	6,6	4	8,2	2,4
Bedrijfsworpendex	2,39	2,39	2,4	2,39	2,39	2,37
Levend geboren biggen/worp	13,5	13,6	13,5	13,5	13,5	13,4
Dood geboren biggen/worp	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Sterfte-% tot spenen	13	13,4	12,4	13,3	12,8	12,8
Sterfte-% na spenen	2	1,7	2	2,2	1,8	2,1
Gesp.biggen per zeug per jaar	28,1	28,2	28,4	28	28,2	27,7
Grootgebr.biggen per zeug/jaar	26,9	27,1	27,1	26,9	26,9	26,4
Omzet & aanwas - voerkost/zeug	420	402	411	395	431	458
Kosten gezondheidszorg/zeug	68	68	62	67	71	72
Totale diverse kosten/zeug	139	143	129	132	145	145
Saldo/zeug	280	259	282	263	286	312

veel te laten groeien. Zelfs opfokzeugen die bij verkoop de selectienormen niet zouden doorstaan, worden toch ingezet. Je begint dan al met een opfokzeug waarvan de kans groot is dat zij na enkele worpen alsnog vervroegd uitvalt.”

Geen doel op zich

Hoe dan ook, de cijfers van Agrovision maken duidelijk dat een vervangingspercentage lager dan gemiddeld, een hoge biggenproductie niet in de weg hoeft te staan.

„Het is zinvol om af en toe de vervanging van zeugen eens heel kritisch te analyseren. Daarbij is het zaak om de redenen van afvoer van zeugen goed in beeld te krijgen”, zegt Van Bokhoven.

„Het drukken van het vervangingspercentage mag nooit een doel op zich zijn. Toch zijn er soms oorzaken aan te wijzen die leiden tot teveel vervanging. Bijvoorbeeld als een groot percentage zeugen wordt afgevoerd vanwege beenwerkproblemen. Soms is dat te herleiden tot een niet-optimale huisvesting van bijvoorbeeld de dragende zeugen. Aanpassing van de stal kan dan leiden tot een flinke verlaging van het vervangingspercentage.”

Het spenen van de biggen is een moment waarop vaak wordt beslist over de toekomst van een zeug. Zeugen met gezondheidsproblemen of te weinig levend geboren biggen bij de laatste worp, zullen het veld ruimen. Specialist Van Bokhoven adviseert om voortdurend kritisch te oordelen, maar hij benadrukt dat tegelijkertijd het noodzakelijke aantal weekdekkingen moet worden gehaald. „Dat is nodig om de kraamhokken goed bezet te houden. Als het aanbod van opfokgelten krap is, kun je beter een zeug het voordeel van de twijfel geven dan accepteren dat je over vier maanden een leeg kraamhok hebt.”

Oudste ter wereld

Bij Varkens Innovatie Centrum Sterksel zijn

onderzoekers bezig met de uitwerking van nieuwe ideeën over het vergroten van de levensduur van zeugen. Volgens bedrijfsleider Mart Smolders kan dit niet alleen bedrijfseconomisch goed uitpakken, het kan ook bijdragen aan het verbeteren van het maatschappelijk draagvlak. „Ernaar streven dat we in Nederland de oudste zeugen ter wereld hebben, zou een mooie doelstelling kunnen zijn”, zegt Smolders.

Hij wijst erop dat al veel bekend is over factoren die bijdragen aan de duurzaamheid van zeugen. Bijvoorbeeld dat het gericht sturen van gewichtontwikkeling en leeftijd tot en met de eerste worp cruciaal is voor de totale levensproductie. „We doen momenteel uitgebreid onderzoek naar ontwikkeling van beenwerk, klauwen en sociale ontwikkeling tijdens de opfokperiode. Zaken die van groot belang zijn om later als zeug goed te kunnen functioneren.”

Afwijken van de gebaande paden kan volgens Smolders nodig zijn om te komen tot duurzamere zeugen. Lees ook 'Ideeën Varkens Innovatie Centrum Sterksel'. „Nu lijkt het alsof zeugen na twee en een half jaar versleten zijn. Het is de vraag of dat echt zo is. Misschien kunnen we komen tot een situatie waarin een flink aantal zeugen langer productief kan blijven. Wellicht is het zinvol om een soort apk voor zeugen te introduceren.”

Ook het verlengen van de zoogperiode tot vijf weken zou in de ogen van Smolders eens moeten worden bekeken. „We weten allemaal wat het kost om de zoogperiode te verlengen. Maar het zou goed zijn om te onderzoeken wat het kan opbrengen. De meerwaarde moet je niet alleen zoeken in het mogelijk positieve effect op de zeugen, maar ook in de verwachte verbetering van de biggenkwaliteit.” ■

 Reageren?
b.kleinswormink@pigbusiness.nl

Praktische tips voor langere levensduur

Maatregelen die volgens onderzoekers van Varkens Innovatie Centrum Sterksel mogelijk kunnen bijdragen aan het verlengen van de gemiddelde levensduur van zeugen:

- ontwikkelen van een periodieke pedicurebeurt/voetbad/klauwverzorging
- ontwikkelen van een uiercheck, maar ook methoden om de uierconditie te verbeteren
- herstelperiode voor zeugen inbouwen (zeug op vakantie of 'sabbatical voor zeugen')
- periodieke keuring van zeugen om de duurzaamheid te verhogen
- meer gerichte voerstrategieën (voersoort en voerhoeveelheid) voor specifieke situaties
- meer metingen aan dier doen, bijvoorbeeld temperatuur en beweging monitoren en dit gebruiken om bij te sturen
- meer sturen op individuele dieren in plaats van groepsgewijze sturing
- nieuwe managementstrategieën
- wijzigen speenleeftijd, bijvoorbeeld spenen op vijf weken

Vervanging niet sturen op saldo

Door de jaren heen is het vervangingspercentage in de zeugenhouderij redelijk constant. We zien wel verschillen tussen bedrijven, maar die zijn doorgaans niet spectaculair. De hoogste vervangingspercentages komen we tegen bij zeugenhouders die hun eigen gelten fokken. De jonge aanwas is meestal ruimschoots voorhanden en daardoor vervangen deze zeugenhouders een zeug sneller door een gelt. Op deze bedrijven overschrijdt het vervangingspercentage soms de 50 procent.

Vermeerderaars die hun opfokzeugjes aankopen, komen met het vervangingspercentage meestal niet boven de 45 procent. De praktijk leert dat je met een vervangingspercentage tussen de 42 en 45 prima een goed producerende zeugenstapel in stand kunt houden.

Sommige vermeerderaars kiezen bewust voor iets minder vervanging. Ze besparen daarmee op kosten van opfokgelten. Gemiddeld hebben deze vermeerderaars een wat oudere zeugenstapel. Je komt bij hen veel achtste, negende en zelfs tiende worpszeugen tegen. De technische resultaten op deze vermeerderingsbedrijven zijn echter niet optimaal. Die oudere zeugen brengen aanzienlijk minder biggen groot dan de jongere zeugen. Financieel gezien is het gunstiger om te kiezen voor een maximale biggenproductie. Dat weegt ruimschoots op tegen de extra kosten van een paar procent meer vervanging.

We zien bij vermeerderaars regelmatig de neiging om de vervanging van zeugen afhankelijk te maken van de verdiensten. In de huidige slechte tijd is dat een zeer begrijpelijke houding. Je merkt er eerst maar weinig van als je de vervanging van zeugen tijdelijk op een laag pitje zet. Maar het gevolg op de langere duur is dat de zeugenstapel een onevenwichtige leeftijdsopbouw krijgt. Dat is lastig bij het vervangen van zeugen, omdat je daarbij met pieken te maken krijgt, want er komt een moment dat je de vervanging toch zult moeten rechtekken. Ook kan een niet-evenwichtige leeftijdsopbouw van de zeugenstapel leiden tot een minder stabiele diergezondheidssituatie op het bedrijf. Ook dat is ongewenst, en gaat snel geld kosten.

Daarom is het slimmer om zowel in goede als in slechte tijden hetzelfde vervangingsbeleid te hanteren. Bij een constant vervangingsbeleid moet het percentage eerste worpen zich voortdurend tussen de 15 en 19 procent bevinden. Stem het vervangingspercentage niet af op het saldo per zeug. Want dat gaat zich wreken.

Ruud Leijssen
Coördinator varkenshouderij bij Vitelia Voeders